

НАУКОВІ ПОГЛЯДИ ВІТЧИЗНЯНИХ ВЧЕНИХ НА ПОНЯТТЯ ІНСТИТУТУ ПРОБАЦІЇ В УКРАЇНІ

Дем'янчук В. А.

доктор юридичних наук, професор,

ректор

Міжнародного економіко-гуманітарного університету

імені академіка Степана Дем'янчука

Дерев'янко Н. З.

доктор філософії в галузі права,

член-кореспондент Міжнародної кадрової академії,

старший викладач кафедри суспільно-правових дисциплін

Міжнародного економіко-гуманітарного університету

імені академіка Степана Дем'янчука

м. Рівне, Україна

Враховуючи той факт, що серед вітчизняних вчених поки що не сформувалося стале поняття інституту пробації в Україні, ми вирішили провести ґрунтовний аналіз тих понять, які використовують вчені під час власних досліджень. З часу прийняття Закону України «Про пробацію» до теперішнього часу нами було встановлено, що досліджуваний інститут у законодавстві України діє лише з 2015 року, а тому українських дослідників, наукові інтереси яких лежали б у площині пробації, небагато.

Водночас, за бібліографічними даними, за останні шість років з питань пробації було опубліковано значну кількість наукових статей та захищено декілька дисертацій, що свідчить про зростання інтересу до окресленої проблематики.

З огляду на те, що різні дослідники розуміють поняття пробації з урахуванням індивідуального досвіду та під кутом зору свого кола досліджень, ми здійснили спробу вивчити ступінь наукової розробки інституту пробації в Україні шляхом оцінювання її у світлі наукових дискусій.

Умовно можна виділити три групи вчених, які розглядають інститут пробації, як: багатоколіїність кримінально-правових заходів (О. В. Беца, О. І. Богатирьова, Н. Г. Калашник, Н. Д. Квасневська, О. О. Книженко, В. О. Меркулова, Ю. В. Олійник, Л.І. Оліфір, Н. А. Орловська, Н. М. Прокопенко, В. В. Романенко, В. О. Туляков, М. І. Хавронюк); пробаційну діяльність (М. Р. Панасюк, Д. В. Ягунов); форму соціально-правового контролю за засудженими (І.Г. Богатирьов, О. М. Джужа, В. В. Василевич, О. Ф. Гіда.

Поряд з тим, вітчизняний вчений Д. В. Ягунов у власних дослідженнях вживає термін «пробація» у декількох значеннях, а саме: 1) концепція соціальної роботи з правопорушниками та іншими соціально вразливими групами; 2) ієрархічна організаційна структура; 3) орган державної влади (служба); 4) умовне невинесення вироку або як умовне звільнення від покарання з випробуванням; 5) специфічний процес виконання альтернативних покарань; 6) стан, у якому перебуває злочинець упродовж певного терміну: злочинець (probationer) перебуває «на пробації» – тобто під пробаційним наглядом (on probation, under probation supervision); 7) з'єднувальна ланка між кримінальним процесом, виконанням покарань та соціальною роботою [1, с. 148].

Інший вітчизняний вчений Черкасов С. В., вважає, що сутність пробації полягає у випробуванні певних категорій злочинців спеціальними юридичними обов'язками, поєднаними з наданням їм різної допомоги реабілітаційного характеру [2, с. 295].

Ми поділяємо позицію вітчизняного вченого Н. М. Прокопенко, яка розглядає пробацію як комплекс заходів, що полягають у передачі особи, визнаної судом винною у скоєнні злочину, без застосування до неї санкції у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, під нагляд служби пробації на термін та на умовах, визначених судом, порушення яких веде до позбавлення волі [3, с. 13]. Саме це поняття є близьким до законодавчо закріпленого.

До речі вітчизняний вчений В. В. Романенко розглядає пробацію, як систему обов'язків та обмежень, покладених судом на правопорушника, який не ізольований від суспільства, поєднана з соціально-психологічною роботою, із широким залученням державних, громадських організацій та окремих громадян (волонтерів) [4, с. 3].

Щодо пробації як альтернативи ув'язненню, то О. В. Беца дотримується думки, що це санкція, яка полягає у встановленні нагляду за злочинцем, котрий залишається у суспільстві, але судом на нього накладені певні зобов'язання й обмеження [5, с. 137].

Становить окремий науковий інтерес і позиція О. О. Книженко, яка вважає, що інститут пробації поєднує в собі одночасно принципи призначення і звільнення від покарання, відстрочки виконання покарання, даючи можливість засудженому самому відхилити відбування призначених за вироком суду виправних робіт, службового обмеження для військовослужбовців, обмеження або позбавлення волі [6, с. 314].

У свою чергу вітчизняна вчена Г. А. Далматова, визнаючи, що пробація є системою наглядових, соціальних, виховних і профілактичних заходів, які застосовуються за рішенням суду та які виконуються працівником служби пробації, вважає, що пробація передбачає одночасно існування двох інститутів: кримінально-правовий інститут звільнення від покарання з випробуванням та інститут пробації [7, с. 314].

Однак вбачається, що найбільш слушним міркуванням щодо пробації слід визнати підхід вітчизняної дослідниці Н. Д. Квасневської, яка

розглядає інститут пробації в широкому значенні, а саме як форму соціально-правового контролю, що об'єднує заходи виховного впливу на злочинців, які знаходяться на волі в умовах випробування [8, с. 140].

Отже, узагальнюючи вищевикладене доходимо висновку про наявність серед вітчизняних вчених розрізних позицій на правову природу інституту пробації в Україні: називаючи його видом покарання, або інститутом звільнення від відбування покарання, або системою заходів, які застосовуються до осіб, яких притягнуто до кримінальної відповідальності, тощо.

Впровадження інституту пробації у національне законодавство відбувається не лише через реалізацію норм Закону України «Про пробацію», а й шляхом осучаснення Особливої Частини Кримінально-виконавчого кодексу України, зокрема Розділу II «Виконання покарань, не пов'язаних з позбавленням волі», а також приведення у відповідність до кримінально-виконавчих регулювань норм кримінального та кримінального процесуального законодавства. У зв'язку з виникненням пробації в Україні, було удосконалено концепцію виправлення засуджених завдяки впровадженню пробаційних програм, завданням яких є застосування комплексу заходів, необхідних для корекції соціальної поведінки суб'єктів пробації або її окремих проявів, формування соціально сприятливих змін особистості, які можливо об'єктивно перевірити.

Доречно зосередити увагу також на тому, що пробація характеризується як ефективний засіб запобігання вчиненню нових злочинів засудженими, крім того, вона безпосередньо пов'язана зі зменшенням кількості осіб, які перебувають у місцях позбавлення волі, що в сучасних умовах є одним з головних завдань Міністерства юстиції України й не до кінця вирішених проблемних питань української науки; викликає професійну зацікавленість у законодавців і практиків, які працюють над реформуванням кримінально-виконавчої системи України в контексті її гуманізації..

Висновок. Наведені обставини в сукупності вказують на необхідність і можливість розгляду в межах самостійного дослідження кримінально-виконавчих засад пробації в Україні й зумовлюють вибір теми дисертаційного дослідження та її актуальність.

Література:

1. Ягунов Д. *Що стоїть на заваді створення служби пробації в Україні? (до питання про створення національної моделі пробації)*. Актуальні проблеми європейської інтеграції: зб. ст. з питань європейської інтеграції та права / за ред. Д. Ягунова. Одеса: Вид-во «Фенікс», 2011. Вип. 6. С. 146–173.

2. Черкасов С. В. *Запровадження концепції пробації в Україні. Традиції та новачі юридичної науки: минуле, сучасність, майбутнє:*

матер. міжнар. наук.-практ. конфер. (Одеса, 19 трав. 2017 р.). Одеса, 2017. С. 294–296.

3. Гуманізація кримінального судочинства шляхом розвитку елементів служби пробації та реалізації програм примирення потерпілих та правопорушників: метод. матер. / за заг. ред. Н. М. Прокопенко. Київ: БО «Український Центр Порозуміння», 2007. 65 с.

4. Романенко В. Ще один крок назустріч пробації. Закон і обов'язок. 2007. № 14–15. С. 3.

5. Беца О. В. Зарубіжний досвід застосування пробації в ювенальній юстиції. Відновне правосуддя в Україні. 2005. № 1-2. С. 134–146.

6. Книженко О. О. Звільнення від відбування покарання з випробуванням за кримінальним правом України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 Харків, 2003. 19 с.

7. Далматова Г. А. Сучасний стан і тенденції розвитку інституту звільнення від відбування покарання з випробуванням. Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). 2012. № 2. С. 310–316.

8. Квасневська Н. Д. Законодавчі орієнтири запровадження в Україні інституту пробації. Наше право. 2013. № 3. С. 139–146.

9. Книженко О. О. Звільнення від відбування покарання з випробуванням за кримінальним правом України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 Харків, 2003. 19 с.

ВИДИ БЕЗОПЛАТНИХ СУСПІЛЬНО КОРИСНИХ РОБІТ, ЯКІ ВИКОНУЮТЬ ЗАСУДЖЕНІ ДО ГРОМАДСЬКИХ РОБІТ

Хлистік М. А.

*старший викладач кафедри права
Академії рекреаційних технологій і права*

Озеруга О. В.

*викладач кафедри права
Академії рекреаційних технологій і права
м. Луцьк, Україна*

Громадські роботи як вид кримінального покарання застосовуються в Україні з 2001 року. Проте незважаючи на відносно тривалий період існування цього покарання у вітчизняній пенітенціарній системі, на сьогодні ще залишаються певні проблемні питання, які виникають під час